

Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης

Τόμ. 35 (2010)

Κ. Δ. Μαγκλιβέρας, Το ζήτημα των πολεμικών επανορθώσεων για τις λεηλασίες κατά τη ναζιστική κατοχή της Ελλάδος: η περίπτωση του νομισματικού χρυσού των Εβραίων, Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο Ελλάδος, Αθήνα 2009, 157 σελ.

Νίκος Ζάικος

doi: [10.12681/hpsa.14500](https://doi.org/10.12681/hpsa.14500)

Copyright © 2017, Νίκος Ζάικος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ζάικος Ν. (2017). Κ. Δ. Μαγκλιβέρας, Το ζήτημα των πολεμικών επανορθώσεων για τις λεηλασίες κατά τη ναζιστική κατοχή της Ελλάδος: η περίπτωση του νομισματικού χρυσού των Εβραίων, Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο Ελλάδος, Αθήνα 2009, 157 σελ. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 35, 160–163.
<https://doi.org/10.12681/hpsa.14500>

ρογενών πηγών. Το πολύπλευρο θεωρητικό υπόβαθρο του βιβλίου δομείται από θεωρίες εκλογικού και κομματικού ανταγωνισμού και ανάπτυξης κομματικών οργανώσεων, θεωρίες παιγνίων και κατασκευής συλλογικών ταυτοτήτων. Η αναλυτική ικανότητα και η διαύγεια του συγγραφέα αποτυπώνονται σε όλο το έργο και γίνονται εμφανείς μέσα από την επίκληση μεθοδολογικών σχημάτων όπως οι βεμπεριανοί ιδεότυποι, τα παίγνια, η αρχή της διαψευσιμότητας, οι counterfactual ερωτήσεις· χρησιμοποιείται επίσης πλειάδα εργαλείων όπως συνεντεύξεις, ανάλυση του πολιτικού λόγου, αρχεία εφημερίδων, σύγκριση. Πρόκειται για μια αξιόλογη προσπάθεια που εντάσσει –όπως συνάγεται από την πλούσια διεθνή και εγχώρια βιβλιογραφία και την άρτια χρήση της– τη σύγχρονη διεθνή συζήτηση για την ανάπτυξη των κομματικών οργανώσεων στη μελέτη των ελληνικών κομμάτων.

ΛΑΜΠΡΙΝΗ ΡΟΡΗ

Κ. Δ. ΜΑΓΚΛΙΒΕΡΑΣ, *Το ζήτημα των πολεμικών επανορθώσεων για τις λεπλασίες κατά τη ναζιστική κατοχή της Ελλάδος: Η περίπτωση του νομιματικού χρυσού των Εβραίων*, Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο Ελλάδος, Αθήνα 2009, 157 σελ.

Το βιβλίο του Κ.Δ. Μαγκλιβέρα, αναπληρωτή καθηγητή στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου, αναλύει τα περίπλοκα νομικά προβλήματα που υφίστανται μέχρι σήμερα εξαιτίας της λεπλασίας των περιουσιών των ελλήνων εβραίων στην κατεχόμενη Ελλάδα, από το 1943 και μετά, δηλαδή αμέσως μετά την εκτόπιση του ελληνικού εβραϊσμού στα στρατόπεδα θανάτου της Ανατολικής Ευρώπης. Η κλοπή από την κατέχουσα δύναμη και τους συνεργούς της μέρους του εθνικού πλούτου της χώρας, του νομιματικού χρυσού και των υπόλοιπων περιουσιακών στοιχείων από τους εβραίους της Ελλάδας συνιστά, κατά τον συγγραφέα, ένα οικονομικό έγκλημα που «κατέστρεψε τους κοινωνικούς ιστούς και κλόνησε μόνιμα τις ηθικές δομές» της χώρας.

Στα πέντε κεφάλαια του βιβλίου, εκτίθενται με πυκνό συγγραφικό ύφος όχι μόνο τα περίπλοκα νομοτεχνικά προβλήματα που συνδέθηκαν με το πρωτοφανές μαζικό έγκλημα που εξετάζεται, αλλά και το ιστορικό πλαίσió του. Όπως προκύπτει, η κλοπή των εβραϊκών περιουσιών δεν εκτυλίχθηκε στο πλαίσιο ενός νομικού ή θεσμικού «κενού». Αντίθετα, η νομική τεχνική χρησιμοποιήθηκε και καταστρατηγήθηκε με σκοπό να δοθεί νομιμοφάνεια

στην αυθαίρετη και έκνομη διαδικασία της κλοπής, όπως φαίνεται καθαρά από έναν μεγάλο αριθμό κατοχικών νομοθετημάτων και τη σύσταση σχετικών κρατικών οργάνων. Ιδίως στην περίπτωση της μείζονος προπολεμικής εστίας του ελληνικού εβραϊσμού, της Θεσσαλονίκης, αλλά και ευρύτερα της Μακεδονίας παρατηρήθηκε «όργιο λεπλασιών».

Σε σχέση με τα μέσα αποκατάστασης των κάθε είδους ζημιών κατά τη μεταπολεμική περίοδο, ο συγγραφέας προσδιορίζει τις πολιτικές εκτιμήσεις που υπαγόρευσαν όχι μόνο τις μεγάλες πολυμερείς διπλωματικές διευθετήσεις, αλλά και τις διμερείς συμφωνίες μεταξύ της Ελλάδας και της τότε Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας σχετικά με τα οικονομικά εγκλήματα της Κατοχής. Ενόψει της περίπλοκης νομοτεχνικής διάρθρωσης και της συχνά ασαφούς διατύπωσής του, το παραπάνω νομικό πλαίσιο δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι εμπίπτει στην έννοια των πολεμικών αποζημιώσεων *sensu stricto*. Σε κάθε περίπτωση, το ύψος του χρηματικού ποσού που επιστράφηκε στην Ελλάδα υπήρξε δυσανάλογα μικρό σε σύγκριση προς την καταστροφή που προκλήθηκε. Επίσης, ο τρόπος του υπολογισμού του ύψους του νομισματικού χρυσού που λεηλατήθηκε και ο καθορισμός των δικαιούχων —ο οποίοςς αφορούσε μόνο κράτη και όχι άτομα— δεν οδήγησαν στην αποκατάσταση των επιζώντων του Ολοκαυτώματος. Το ποσό του νομισματικού χρυσού που επιστράφηκε εντέλει το 1998 στην Ελλάδα δεν έγινε γνωστό, ο τόπος φύλαξής του παραμένει άγνωστος, ενώ φαίνεται ότι ένα τμήμα του τουλάχιστον αποδόθηκε στο Διεθνές Ταμείο Αποκαταστάσεως Θυμάτων του Ναζισμού. Το Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο της Ελλάδας δεν έχει λάβει πάντως κανένα ποσό από την παραπάνω διαδικασία.

Το βιβλίο κλείνει με διεξοδική αναφορά στο ιστορικό, διπλωματικό και νομικό πλαίσιο της δίκης του Maximilian Merten, ενός από τους ιθύνοντες της εκτόπισης των εβραίων της Ελλάδας στα στρατόπεδα εξόντωσης και υπαίτιου οικονομικών και άλλων αδικημάτων. Η σύλληψη και η καταδίκη του εγκληματία αυτού κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1950 στην Αθήνα, η θέσπιση αμέσως μετά την καταδίκη του ενός νομικού πλαισίου που προέβλεπε την αναστολή της δίωξης των εγκληματιών πολέμου στην Ελλάδα και η επιστροφή του Merten στη Γερμανία, όπου αφέθηκε ελεύθερος χωρίς να ληφθεί υπόψη η καταδίκη του στη χώρα μας, αποτελούν κατά τον συγγραφέα, «μία ιδιαίτερα μελανή σελίδα στη μεταπολεμική νομική ιστορία της χώρας».

Η ανάπτυξη του Κ.Δ. Μαγκλιβέρα ακολουθεί τη μέθοδο του νομικού θετικισμού με συνέπεια ως προς τη σαφή διάκριση ανάμεσα στο ιστορικό υπόβαθρο του θέματος που πραγματεύεται και τη διεξοδική ανάλυση του ισχύου-

ντος δικαίου. Από τις αξιολογικές κρίσεις στις οποίες προβαίνει, όμως, είναι φανερό ότι ο συγγραφέας διαθέτει νομική ευσυνειδησία η οποία δεν του επιτρέπει να πέσει στην κατακριτέα ουδετερότητα του κλασικού νομικού θετικισμού. Το ίδιο ισχύει και για καίριες επισημάνσεις του αναφορικά με τα κίνητρα των δραστών, όταν διερωτάται, για παράδειγμα: «[Π]όσα άτομα δεν θα άρπαζαν την ευκαιρία να απολαύσουν περιουσιακά στοιχεία (ανεξαρτήτως του εάν ήταν μια οικία ή ένα τόπι μεταξωτού υφάσματος) χωρίς ιδιαίτερο κόπο και σε τιμές εξευτελιστικές, πόσα άτομα δεν θα ενέδιδαν σε όλες αυτές τις ευκαιρίες; Και μάλιστα όταν ο χαμένος δεν ήταν άλλος από έναν εβραίο!». Στο σημείο αυτό, ας επισημανθεί επίσης η λανθασμένη χρήση του όρου «φυλή» με σημείο αναφοράς τους εβραίους της Ευρώπης σε μια από τις συμμαχικές διακηρύξεις που υιοθετήθηκαν κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Το βιβλίο του Κ.Δ. Μαγκλιβέρα αποτελεί την πρώτη ελληνόγλωσση ειδική επιστημονική εργασία που πραγματεύεται τις οικονομικές προεκτάσεις του Ολοκαυτώματος από νομική άποψη. Από τεχνική άποψη, τα πολλά στοιχεία του βιβλίου θα ήταν ίσως πιο προσιτά στον αναγνώστη αν υπήρχε ένα ονομαστικό ή θεματικό ευρετήριο. Εξάλλου, σε μια μελλοντική επανέκδοση ο συγγραφέας θα μπορούσε να εξετάσει το ενδεχόμενο να προσθέσει στο παράρτημα των εγγράφων και αυτούσια τα πολυάριθμα νομοθετήματα που επικαλείται. Οι παραπάνω ελάσσονες τεχνικές επισημάνσεις γίνονται επειδή η σημασία της εργασίας του Κ.Δ. Μαγκλιβέρα δεν συνίσταται μόνο στην πρωτοτυπία της στο πλαίσιο του ελληνόγλωσσου διεθνολογικού διαλόγου. Η πλούσια διεθνής βιβλιογραφία, οι εθνικές και διεθνείς δικαστικές αποφάσεις, οι πρωτογενείς πηγές και η άρτια επιχειρηματολογία του βιβλίου αυτού δίνουν μια έγκυρη νομική απάντηση σε πρόσφατες ελληνικές δικαστικές αποφάσεις, που δέχθηκαν ότι η άρνηση του Ολοκαυτώματος ως ιστορικού γεγονότος μπορεί να θεωρηθεί ως «επιστημονική άποψη» και οι οποίες όχι μόνο έρχονται σε αντίθεση με θεμελιώδεις κανόνες της ελληνικής έννομης τάξης και διεθνείς δικαστικές αποφάσεις τις οποίες επικαλείται ο συγγραφέας, αλλά προσβάλλουν βάνουσα και τη μνήμη των θυμάτων. Επίσης, όπως συμπεραίνει ο Κ.Δ. Μαγκλιβέρας, το θέμα της επιστροφής του νομιματικού χρυσού των ελλήνων εβραίων παραμένει σε εκκρεμότητα και τίθεται ζήτημα αποζημίωσης των επιζώντων, αν και πάντα θα διερωτάται κανείς κατά πόσον μπορεί να υπάρξει εντέλει μια αποζημίωση κατάλληλη ή επαρκής για τα επιζώντα θύματα μιας γενοκτονίας.

Συμπερασματικά, η συγκεκριμένη εργασία συνιστά αξιόλογη συμβολή στις εξαιρετικά περίπλοκες διαστάσεις ενός μαζικού εγκλήματος που διαπρά-

χθηκε στη χώρα μας και το οποίο δεν έχει απασχολήσει διεξοδικά μέχρι τώρα την ελληνόγλωσση βιβλιογραφία του διεθνούς δικαίου.

ΝΙΚΟΣ ΖΑΪΚΟΣ

ΣΩΤΗΡΗΣ ΡΟΥΣΣΟΣ, *Η κινούμενη άμμος της ηγεμονίας. Ζητήματα περιφερειακής ασφάλειας στη Μέση Ανατολή και την Ευρασία*, Μελάni, Αθήνα 2008, 254 σελ.

Η Μέση Ανατολή έχει αποτελέσει κατά καιρούς «νεκροταφείο» θεωριών διεθνών σχέσεων και σχολών πολιτικής ανάλυσης, αφού συγκροτείται από ένα περίπλοκο, αν και όχι μοναδικό, μείγμα προνεωτερικών, νεωτερικών και εσχάτως μετανεωτερικών παραγόντων και παραμέτρων. Η ιστορική αφήγηση και ανάλυση προσφέρει το απαραίτητο υπόβαθρο για την κατανόηση της περιοχής, δημιουργεί ωστόσο επιπρόσθετα προβλήματα στην επαλήθευση θεωριών και προκαλεί πειρασμούς για προσφυγή σε λογής «προκρούστειες κλίμες» για να επιτευχθεί η προσδοκώμενη επαλήθευση.

Η σχολή του πολιτικού ρεαλισμού με τον Stephen Walt ανέλυσε με σαφήνεια τις διεθνείς σχέσεις στη Μέση Ανατολή κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου αναδεικνύοντας τον αδιαμφισβήτητο ρόλο της ισχύος και της ιδεολογίας στην εσωτερική και εξωτερική εξισορρόπηση και, ουσιαστικά, στην επιβίωση των καθεστώτων της περιοχής. Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και, κυρίως, με την υπογραφή των συμφωνιών του Όσλο και τη λεγόμενη Ειρηνευτική Διαδικασία, αναδείχθηκαν εξηγητικά σχήματα που στηρίζονταν είτε στον φιλελευθερισμό είτε στον κοινοστρουκτιβισμό ακολουθώντας μια γενικότερη τάση. Η κατάρρευση της Ειρηνευτικής Διαδικασίας, η αμερικανική εισβολή στο Ιράκ και το Αφγανιστάν, τα ζητήματα της ασφάλειας στην Αραβική Χερσόνησο, τον Περσικό Κόλπο και την Κεντρική Ασία δεν επαλήθευσαν τις θεωρητικές αυτές προσεγγίσεις αναδεικνύοντας έτσι την ανάγκη για νέες, που θα διέπρυναν την εξηγητική ισχύ του πολιτικού ρεαλισμού, αφού ανέκυπταν πλέον φαινόμενα που είτε δεν υπήρχαν κατά τη διάρκεια του διπολισμού είτε ενσωματώνονταν σε αυτόν.

Η σχολή του νεοκλασικού ρεαλισμού και η έμφαση που ο Robert Gilpin δίνει στον ανταγωνισμό των ομάδων ως βασική αιτία των φαινομένων της διεθνούς πολιτικής αποτελεί τη βάση για μια νέα οπτική στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Ευρασίας. Στο θεωρητικό αυτό πλαίσιο η ασυμμε-